

Рецензії

Є.І. Бойко

Сучасні проблеми регіонального розвитку внутрішньої торгівлі

Внутрішня торгівля посідає особливе місце в сучасній економічній системі України і соціальній сфері. Вона забезпечує в широких масштабах обмін суспільного продукту у товарно-грошовій формі, задовольняє особисті і виробничі потреби в продукції, товарах, послугах, сприяє розвитку міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків, виступає потужним фактором економічного зростання.

У міру поглиблення ринкових і глобалізаційних процесів роль торгівлі посилюється, ускладнюються її функції. Проте коло фундаментальних досліджень структурних трансформацій внутрішньої торгівлі, закономірностей розвитку в нових умовах, ринкових механізмів її функціонування і форм господарювання надзвичайно обмежене. Що стосується досліджень регіональних проблем розвитку внутрішньої торгівлі, то вони по суті відсутні.

Саме цим можна пояснити появу монографії «Внутрішня торгівля: регіональні аспекти розвитку»¹.

Монографія, яка видана вперше в Україні, є фундаментальною працею групи відомих вчених-представників наукових шкіл Львівської комерційної академії та Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М.І. Туган-Барановського. Дослідження проводилися в рамках Договору співробітництва між Західним і Донецьким науковими центрами НАН України і МОН України.

За своїм змістом і проблематикою монографія багатоаспектна. В ній знайшли відображення структурні зміни у сфері торгівлі, моделювання її розвитку, регіональні аспекти розвитку оптової і роздрібною торгівлі, особливості регуляторної політики, логістизація управління торгівлею, підвищення соціально-економічної ефективності її функціонування на регіональному рівні. Всі ці аспекти в монографії розкриті достатньо глибоко на основі сучасних теорій і методологічних підходів з використанням системного аналізу і наукових методів обґрунтування процесів і явищ, які відбуваються у сфері торгівлі всіх регіонів країни.

Рецензована монографія складається з п'яти розділів, які присвячені теоретичним і прикладним проблемам регіонального розвитку торгівлі.

У першому розділі «Торгівля в трансформаційній економіці» розкриваються структурні зміни у функціональній, територіальній і регіональній організації торгівлі, умови і фактори її регіонального розвитку в конкурентному середовищі, а також місце і роль торгівлі в економічному зростанні регіонів.

Науково обґрунтовані висновки авторів щодо багатоукладного характеру внутрішньої торгівлі, трансформації структурної моделі торгівлі з галузевої у функціональну, формування якісно нової системи торговельного обслуговування мають

© Є.І. Бойко, 2008.

¹ Внутрішня торгівля: регіональні аспекти розвитку / За ред. проф. О.О. Шубіна, проф. Я.А. Гончарука. – Донецьк–Львів: Дон ДУЕТ, 2007. – 404 с.

принципово важливе значення для теорії і практики торгівлі.

Системний аналіз дозволив виявити також низку структурних деформацій, економічних суперечностей і внутрішніх диспропорцій у сфері торгівлі, для усунення яких, на думку авторів, потрібні дійова торговельна політика і цілісна система управління, яка в Україні відсутня.

Особливий інтерес як з наукової, так, і особливо, з практичної точки зору викликає другий розділ монографії «Розвиток роздрібно торгівлі в регіонах». Авторами монографії було зібрано і детально проаналізовано значний статистичний матеріал, що дозволило виявити основні регіональні тенденції розвитку роздрібного товарообороту, оцінити вплив чинників на них, окреслити перспективи розвитку товарообороту на найближчу перспективу. Особливо заслуговує на увагу той факт, що автори не обмежилися аналізом товарообороту роздрібно торгівлі, а провели його в розрізі всіх каналів реалізації товарів. У процесі аналізу встановлено, що на розвиток товарообороту останнім часом, поряд із грошовими доходами населення, співвідношенням сільського і міського населення, все більше впливає рівень організації роздрібно торгівлі в регіонах, ступінь координації її розвитку з боку органів державної влади та місцевого самоврядування.

У тісному взаємозв'язку з аналізом роздрібного товарообороту у монографії проведено аналіз розвитку роздрібно торговельної мережі, стан якої значною мірою визначає якість торговельного обслуговування населення, затрати його часу на придбання товарів. У процесі дослідження автори дійшли до висновку, що роздрібно торговельна мережа в Україні останніми роками розвивається «хаотично», без будь-якого взаємозв'язку з тенденціями

розвитку товарообороту, чисельністю і структурою населення в регіонах, що є наслідком відсутності наукових і методичних рекомендацій щодо її розвитку, усунення органів влади від координації цих процесів. Разом з тим, на наше переконання, цінність аналізу була б ще вагомішою, якби при його проведенні була врахована динаміка розвитку мережі фізичних осіб-підприємців.

Враховуючи негативні тенденції розвитку мережі в Україні, велику зацікавленість викликають підходи авторів до моделювання роздрібно торговельної мережі у містах шляхом зонування території міст на однотипні райони та створення моделей раціонального розташування торговельної мережі для таких районів.

Наступний розділ рецензованої наукової доробки – «Розвиток оптової торгівлі в регіонах» – присвячений аналізу провідних тенденцій в розвитку оптової підгалузі торгівлі, характеристиці нових організаційних формувань сучасного типу в регіональній структурі оптової торгівлі. В цьому аспекті авторами подається порівняльний кліометричний аналіз трансформації теоретико-методологічних засад суті і змісту оптової торгівлі в умовах різних етапів планово-централізованої і ринкової економіки, з'ясовуються характерні тенденції сучасного етапу розвитку оптової торгівлі в регіонах, аналізуються розвиток та сучасний стан матеріально-технічної бази оптової підгалузі вітчизняної галузі торгівлі. При цьому значна увага зосереджена на поглибленому розгляді методичних підходів до типізації новітніх оптових торговельних формувань, що з'явилися та успішно функціонують на вітчизняному інституціональному ринку, зокрема – оптових спеціалізованих, універсальних та змішаних ринків, товарних бірж, торговельних домів, комерційних посередників тощо.

Для розкриття динаміки якісних та кількісних перетворень на вітчизняному оптовому ринку в роботі раціонально використаний багатий статистичний апарат, що всесторонньо та глибоко застосований для характеристики структурних зрушень розвитку оптового обороту в Україні загалом та в розрізі окремих регіонів; зміни товарно-галузевої структури товарообороту; зростання чисельності працівників оптових торговельних підприємств.

Водночас, на нашу думку, даний розділ монографії значно би виграв, якщо б характеристика регіональних особливостей розвитку оптової торгівлі як домінантного учасника інституціонального ринку здійснювалася за матеріалами всіх областей країни.

Важливим результатом дослідження є чітке формулювання науково обґрунтованого погляду на сучасні тенденції розвитку оптової торгівлі, її регіональні особливості та відмінності, а також концептуального переосмислення місця і ролі оптової торгівлі з урахуванням потреби ринку у поступовому переході до новочасних логістичних систем товаропросування.

Значна увага в монографічному дослідженні приділяється теоретичним і практичним аспектам регуляторної політики і, зокрема, на регіональному рівні.

Державне регулювання торгівлі являє собою комплекс правових, економічних, науково-технічних, інвестиційних та соціально-економічних заходів, здійснюваних державою, спрямованих на задоволення потреб кінцевого споживача в товарах і послугах, організацію товаропостачання і торговельного обслуговування, захист прав та інтересів покупців та інших учасників торговельного процесу.

Крім розкриття суті в монографії:
– визначена система інструментів регуляторної політики: адміністративно-розпорядчих і фінан-

сово-економічних; обмежувальних і стимулюючих, на етапі створення підприємства і поточної діяльності;

- запропонована методика проведення дерегулятивних заходів як складової регуляторної політики;
- проаналізовано вплив таких регуляторних заходів на фінансовий стан торгових підприємств, як ліцензування діяльності, реєстрація, вимоги до документації тощо, які вносять деструктив в їх роботу протягом у середньому 50 днів на рік і витрати до 2000 USD.

Формування регуляторного клімату на місцевому рівні пропонується здійснювати шляхом постійного аналізу проектів нормативно-правових актів на предмет їх відповідності ринковим вимогам; постійного перегляду і удосконалення діючих регуляторів; розповсюдження ефективних регулювань, що успішно запроваджені в окремих містах на цілі регіони, регламентації ще нерегульованих економічних процесів, взаємовідносин бізнесу і влади; підвищення координаційної ролі спеціалізованих органів місцевої виконавчої влади.

Як окремий елемент регуляторної політики в монографії розглядається категорія «податкова політика», зокрема її сутність, завдання, роль у формуванні бюджету, стимулюванні розвитку торгівлі тощо. Контроль з боку держави за правильністю адміністрування податків у рейтингу серед стримуючих регуляторів посідає одне із перших місць.

Заключна частина монографії присвячена питанням застосування концепції та інструментарію логістики під час формування та функціонування торговельних систем у регіонах. Саме концепцію логістики автори пропонують вважати теоретико-методологічною основою логістизації управління регіональною торгівлею; при цьому

концепція логістики розглядається як цілеспрямований процес застосування логістичного підходу до управління діяльністю підприємницьких структур, що утворюють торгівлю регіону. У даному розділі достатньо глибоко проаналізовано суть логістичного підходу і аргументовано необхідність забезпечення системної комплексності всіх торговельних процесів та їх інтеграції з метою створення регіональних систем і ланцюгів товароруку.

Позитивним у роботі є і те, що автори детально досліджують об'єкт логістизації управління регіональною торгівлю, яким є методи і засоби формування просторово-часової послідовності економічних процесів, які утворюють системи і ланцюги руху товарів від виробника до споживача, а також наголошують на провідній ролі товарного потоку в системі логістичного управління (оскільки він забезпечує не лише рух товарів, але й зміну субстантної основи потоків). На жаль, у тексті роботи недостатньо повно відображено результати дослідження сучасного стану та проблем організації товароруку в регіоні і створення відповідних логістичних систем.

Традиційно проблемою монографічної літератури є відсутність тісного зв'язку з практикою. Приємно, що стосовно даної роботи такого сказати не можна. У монографії

у різних аспектах аналізується діяльність реально діючих у регіонах підприємств, завдяки чому стає можливою розробка цінних для практиків інструментів управління торговельними системами. Так, зокрема, у заключній частині книги з метою удосконалення системи логістичного управління у підприємствах торгівлі пропонується оригінальна розробка – так звана збалансована система показників, яка може реально застосовуватися для організації моніторингу ефективності логістичної системи на мікроекономічному рівні, а також авторська методика виявлення впливу випадкових факторів на формування чистого грошового потоку методами імітаційного моделювання, що дозволяє визначати зони фінансового ризику і оптимізувати логістичні параметри фінансового потоку.

В цілому рецензована монографія є комплексним і глибоким науково-теоретичним та прикладним дослідженням актуальних проблем розвитку торгівлі у контексті сучасної регіональної політики. Вона, безперечно, буде корисною для науковців, фахівців, органів державного управління, студентів, керівників торговельних організацій.

Надійшло 17.01.2008 р.

Р.А. Слав'юк

Сучасний навчальний посібник для вивчення фінансів підприємств реального сектора економіки України

Трансформаційні процеси в економіці України породжують формування нової системи фінансово-

господарських відносин. Реальний сектор економіки кількісно і якісно змінюється. Зміни в системі

© Р.А. Слав'юк, 2008.